

ҒТАХР 06.81.23
ӘОЖ 338.012

<https://doi.org/10.46914/1562-2959-2022-1-1-306-314>

Ж.С. ДЮСЕМБИНОВА,*¹

докторант.

*e-mail: sajpitin@mail.ru

Л.З. ПАРИМБЕКОВА,²

э.ғ.к., доцент м.а.

e-mail: lyazzat-p@mail.ru

Б.Т. БЕЙСЕНГАЛИЕВ,³

э.ғ.д., профессор.

e-mail: beisengaliev@mail.ru

ЛИ ЧОН КУ,⁴

э.ғ.к., доцент.

e-mail: tchonli@yahoo.com

¹Қазақ инновациялық гуманитарлық-заң университеті, Қазақстан, Семей қ.

²Шәкәрім атындағы университет, Қазақстан, Семей қ.

³Қазақ экономика, қаржы және халықаралық сауда университеті, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ.

⁴Янка Купала атындағы Гродно мемлекеттік университеті, Беларусь, Гродно қ.

БІЛІМ БЕРУ ҚЫЗМЕТТЕРІ НАРЫҒЫ СУБЪЕКТІЛЕРІНІҢ ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛЫН СТРАТЕГИЯЛЫҚ БАСҚАРУДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ӘЛЕМДІК ТӘЖІРИБЕСІ

Аңдатпа

Бұл мақала білім беру қызметі субъектілерінің нарықтағы өзара әрекеттестігінде стратегиялық менеджмент әдістері мен құралдарын қолданудың шетелдік тәжірибесі мәселелеріне арналған. Бүгінгі таңда жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беруді дамыту жағдайында білім беру мен бизнесті интеграциялау процестеріне басты назар аударылады. Бұл процесс жоғары білім беру жүйесінде «интеграция», «интернационализация», «жаһандану» сияқты терминдердің дамуымен бірге дамыды, олар жоғары білім беру саласында қабылданатын, бір-біріне қайшы келмейтін синоним терминдерге айналды. Жоғары білімнің жаһандануы мен интернационализациясы дамыған кезде жоғары оқу орнының сапалы және тиімді білім және ғылым институты ретіндегі қызметін дамытуға ықпал ететін өзгерістерді енгізу процесінің, әдістері мен шараларының маңыздылығы артады. Мұқият және тиянақты зерттеу объектісі – бұл оқыту сапасын жақсартуға ықпал ететін ұйымдастырушылық-экономикалық механизм. Интеграциялық процестер – жоғары оқу орындары арасында бәсекелестік ортаны дамыудың алғышарттары, осылайша білім беру мекемелерін басқарудың ұйымдастырушылық-экономикалық механизмін бизнес-процесс ретінде қарастыруға мүмкіндік береді, сонымен бірге тек жоғары оқу орнына білім беру қызметінің субъектісі ретінде тән ерекшеліктерді ескеру қажет.

Тірек сөздер: білім беру кеңістігі, университет, халықаралық ұтқырлық, инновациялық университет, студент, студенттік ұтқырлық, жоғары білім.

Кіріспе

Экономикалық дамудың соңғы жиырма жылының ішінде қазақстандық жоғары кәсіптік білім беру жүйесі өзінің терең жаңартылуын қажет ететін бірқатар қиындықтарға тап болды, олардың кейбіреулері әлемдік тенденциялардың салдарынан туындаған экономика мен білімнің дамуына әсер етсе, кейбіреулері тек әлеуметтік-тұрмыстық жағдайларға байланысты болды.

Дамыған елдерде постиндустриалды қоғамға көшу кезіндегі экономиканың инновациялық секторларының жетекші рөлі кәсіптік білім беру жүйесі ұсынатын немесе ұсына алатын

экономикаға қажет кәсіби кадрлар сапасының сәйкессіздігін анықтады. Бұл қарама-қайшылық өсе келе, біз білім беру жүйесінің жалпы дағдарысы мен білім беру парадигмасын өзгерту қажеттілігі туралы жиі еститін болдық. Таза экономикалық тұрғыдан алғанда, бұл мәселе – білім беру мекемесіндегі ғылыми-техникалық және ғылыми-техникалық революциялар жағдайында алынған кәсіби білім, біліктілік пен дағдылар оқыту құнына қарағанда тез ескіре бастады. Білім беру жүйесін толық бюджеттік қаржыландыру жағдайында бұл жағдай білім беру ұйымдарын жаңартуға жеткілікті түрде ынталандырмады, алайда бұл жоғары оқу орындары түлектерінің көбеюі еңбек нарығында кадрлардың жетіспеушілігін төмендетпейтін қайшылықты жағдайға әкелді.

Әдеби шолу

Білім беру жүйесінің жағдайы мен даму перспективаларын бағалау мәселелері, қазіргі жағдайда жоғары білім экономикасының мәселелері, оның нарықпен өзара әрекеттесуі, мамандар мен білікті жұмысшыларға сұранысты болжау мәселелері отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектерінде қарастырылды.

Материалдар мен әдістер

Әлемдік білім кеңістігінің дамуының қазіргі жағдайында университеттердің көпшілігі елдер арасындағы ғылыми, мәдени, әлеуметтік және білім беру байланыстарын дамытуға мүдделі. Бұған 2020 ж. қарай жоғары білімі бар университет түлектерінің 20%-ы шетелде оқу немесе тәжірибеден өту тәжірибесі болады деген мақсат қойған 2011 ж. Еуропалық Одақтың қызметі негізінде бағалауға болады [1].

Трансұлттық интеграция деп аталатын үрдісті атап өткен жөн. Атап айтқанда, осы мәселе бойынша дамушы елдердің жоғары оқу орындарының өнертабысының өсуінің бір белгісі – олар құрған өнеркәсіптік кампустар санының өсуі. Батыс елдерінің оқу орындары филиалдарының кампустары білім беру жүйесінің жаһандануының бірінші толқынды тәсілі ретінде қолданылған болатын, ал қазіргі кезде Ресей, Қытай сияқты дамушы елдер білім беру саласында өз беделдерін жоғарылату үшін студенттік қалашық құрылысын дамыту нәтижесінде шетелдік студенттерді оқуға тартуда [2]. Мысалы, ресейлік жоғары оқу орындары өз филиалдарын бұрынғы кеңестік мемлекеттерде шоғырландырды. Сямень университеті жақында Малайзияда кампус ашқан Қытайдың бірінші университеті болды, ол шетелдік университеттер үшін танымал орын. HSBC Пекин бизнес мектебі (PHBS) Ұлыбританиядағы Оксфорд маңындағы кампусты дамытуда [3]. Мумбай университеті АҚШ-та жаңа кампус құратын орынды белсенді түрде іздеуде [4]. Осылайша, әлемдік тәжірибе дамушы елдерде жоғары білім беру саласындағы интеграциялық үдерістердің күшеюін айқын көрсетіп отыр.

ЭЫДҰ елдерінде білім беру саласындағы интеграциялық процестерге қатысты осы мемлекеттердің саясатын сипаттайтын интеграциялық процестерді басқарудың төрт негізгі механизмі бар.

Негізгі ережелер

Жоғарыда аталған механизмдердің ешқайсысы таза түрінде кездеспейді, және әдетте мемлекеттер олардың комбинациясын қолданады.

Бірінші тәсіл гранттар мен академиялық алмасу бағдарламалары, сондай-ақ жоғары оқу орындарының серіктестігі арқылы отандық және шетелдік студенттер мен ғылыми-зерттеу мұғалімдерінің халықаралық ұтқырлығын дамыту арқылы жүзеге асырылуда. Бұл жағдайда университеттің бәсекелестік артықшылығы емес, басқалармен ұзақ мерзімді серіктестік, халықаралық ынтымақтастық бірінші орынға шығады. Бұл тәсіл шетелдік студенттерді тарту бойынша белсенді науқанды қамтамасыз етпейді, бірақ отандық және шетелдік студенттердің шағын элитасына бағытталған. Үйлестіру әрекеттерінің негізгі бағыты дамуға көмек пен ұлт-

тық геостратегиялық таңдауға бағытталған. Осы ұтқырлықпен студенттер оқу аяқталғаннан кейін салыстырмалы түрде ұзақ уақытқа өз еліне оралуы керек.

Бұл интеграциялық механизмді қолданатын елдер – Жапония, Мексика, Корея және Испания. Соңғы жылдары Жапония мен Корея елдерінде білім беру нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін арттыру стратегиясын қабылдауына байланысты шетел студенттерді тарты үдерісі жоғары дамып жатыр.

Сонымен, 2014 ж. қыркүйегінде Жапонияның Білім, Мәдениет, Спорт, Ғылым және Технология Министрлігі (MEXT) «халықаралық ынтымақтастықты арттыру» мақсатында 10 жылдық Top Global University (TGU) бағдарламасы бойынша 37 жапон университетін таңдауды жариялады [5]. Таңдалған университеттердің жыл сайынғы қаржыландыруы әлемдегі үздік 100 университеттің қатарына кіргендер үшін А типті (3,5 млн АҚШ доллары) және инновациялық университеттер үшін В типті (1,4 млн АҚШ доллары) болып бөлінеді. Нәтижесінде, бірнеше университеттер Жапонияның академиялық күнтізбесін әлемнің басқа елдерімен сәйкестендіру үшін жаңа тоқсандық семестр енгізуді жоспарлап отыр, осылайша ағылшын тілінде қос дипломды жаңа бағдарламаларды іске қосуға мүмкіндік береді. Басқа университеттер шетелдік студенттердің санын көбейту үшін жаңа «халықаралық жатақханалар» салуды бастады, сонымен қатар университет ректорларының жаңа мұғалімдерді жалдау және бәсекеге қабілетті жалақы белгілеу туралы өкілеттіктерін кеңейтті.

Жапонияның ұлттық саясаты алдағы онжылдықтарда одан әрі интеграцияға бағыт беретін келесі негізгі жобаларға әкелді: Superior Global University Project (TGUP), Japan Project Reconstruction and TOBITATE! Ертең шетелде оқыңыз».

Жоғары жаһандық университет жобасы (Su-ra guro-bagu daigaku sousei shien) 2014 ж. басталды, 10 жыл ішінде университеттік іргелі реформа арқылы интернационализация процесін жандандыруға бағытталған. Оның мақсаты – ұлттық дамудағы жоғары білімнің рөлін күшейту, жаһандық адам ресурстарын нығайту және әлемдік жоғары білім беру нарығында жапон университеттерінің ашықтығын арттыру.

Жапондық жобаны жаңарту (Daigaku no sekai tenkairyoku kyoka jigyuo) – бұл белгілі бір мақсатты елдер мен аймақтардағы серіктес институттармен шығармашылық бағдарламалар құру арқылы екіжақты және көпжақты ұтқырлықты дамытатын конкурсқа негізделген тағы бір гранттық бағдарлама. 2010 ж. жобада американдық және/немесе Қытай-Корея-Жапония үшбұрышымен көпжақты бағдарламалармен екіжақты бағдарламаларды, содан кейін 2011 ж. АСЕАН елдеріндегі бағдарламаларды құру туралы ұсыныстар берілді, ол студенттер үшін халықаралық ұтқырлық бағдарламаларына (AIMS) айналды. 2012 ж., содан кейін 2013 ж. Ресей мен Үндістанға назар аударды. Қазіргі таңда пилоттық бағдарлама ретінде 55 таңдалған бағдарлама енгізілуде.

Екінші басқару тетігі – таланттар үшін озаттық пен бәсекелестік, жоғары білікті шетелдік мамандар мен дарынды студенттерді тартуға бағытталған. Бұл жағдайда елдер визалық және иммиграциялық заңдарды қолдана отырып, жоғары білімді ілгерілету бағдарламаларынан басқа, стипендия, грант механизмін қолданады. Бұл интеграциялық механизмді жүзеге асыратын елдерге Австрия, Финляндия, Франция, Венгрия, Германия, Ұлыбритания (ЕО елдерінің студенттеріне қатысты), Ирландия, Голландия, Канада, АҚШ (аспиранттарға қатысты) және т.б. кіреді. Бұл елдер халықаралық ынтымақтастық пен алмасуды ұйымдастыруға бағытталған арнайы қорлар немесе орталықтар құрады [6]. Атап айтқанда, Австрияда Австрия алмасу қызметі (ASO) жұмыс істейді, ол Австриядағы жоғары мектептердің бірлескен шешімдерімен құрылған [7]. Бүгінгі күні АСО халықаралық ынтымақтастық саласында ғана емес, сонымен қатар ғылыми зерттеулер мен халықаралық біліммен де айналысады және оған жоғары оқу орындары ғана емес, сонымен қатар басқа да білім беру ұйымдары: колледждер, мектептер кіреді. Францияда 1998 ж. шетелдік студенттер мен ғалымдарға қолдау көрсететін жоғары білім саласындағы халықаралық ынтымақтастық жөніндегі «EduFrance» агенттігі құрылды. Қазіргі уақытта EduFrance құрамында Франциядағы 174 оқу орны бар, оның ішінде 69 университет [8].

Нәтижелер мен талқылау

Интернационализациялаудың ең жаңа және дәйекті ұлттық стратегиялары – Германияның Білім және зерттеу федералды министрлігінің 2008 ж. интернационализация стратегиясы және 2013 және 2014 жж. халықаралық білім туралы интернационализация туралы федералды және жергілікті білім мен ғылым министрлерінің Бірлескен декларациясы [9].

Жалпы алғанда, әр түрлі елдерде қолданылатын жоғары білім саласындағы интеграциялық процестерді басқару тетіктері 1-кестеде көрсетілген.

Кесте 1 – ЭЫДҰ елдеріндегі интеграциялық процестерді басқару механизмдері

Ел	Қолданылатын бақылау механизмі
Австралия	Табыстың пайда болу механизмі
Австрия	Дарындылық механизмі үшін артықшылық пен бәсекелестік
Біріккен Корольдігі	ЕО студенттері үшін талантты механизмнің артықшылықтары мен бәсекелестігі, ЕО емес студенттер үшін табыс әкелу механизмі.
Германия	Дарындылық механизмі үшін артықшылық пен бәсекелестік
Голландия	Дарындылық механизмі үшін артықшылық пен бәсекелестік
Испания	Өзара ынтымақтастық механизмі
Канада	Дарындылық механизмі үшін артықшылық пен бәсекелестік
Корея	Өзара ынтымақтастық механизмі
Мексика	Механизмі өзара ынтымақтастық, даму механизмі
Норвегия	Дарындылық механизмі үшін артықшылық пен бәсекелестік
Польша	Потенциалды дамыту механизмі
Словакия	Потенциалды дамыту механизмі
АҚШ	Аспирантура студенттері үшін талантты механизмнің артықшылығы мен бәсекелестігі, жоғары оқу орындарының студенттері үшін табыс алу механизмі.
Франция	Дарындылық механизмі үшін артықшылық пен бәсекелестік
Финляндия	Дарындылық механизмі үшін артықшылық пен бәсекелестік
Чех	Потенциалды дамыту механизмі
Швейцария	Дарындылық механизмі үшін артықшылық пен бәсекелестік
Жапония	Өзара ынтымақтастық механизмі
Оңтүстік-Шығыс және Орталық Азия елдері	Потенциалды дамыту механизмі
Ескертпе – [9] дереккөз негізінде құрастырылған.	

Табыс алу тетігі алдыңғы екеуіне негізделген, алайда, сонымен бірге студенттердің ұтқырлығы гранттарсыз ақылы негізде ғана жүзеге асады. Университеттер шетелдік студенттерді өндірістік тәжірибеге тартуға тырысады, осылайша халықаралық білім беру нарығында кәсіпкерлік стратегияны жүзеге асырады. Мұндай тетікті енгізу университеттің жеткілікті жоғары мәртебесімен, оның білім беру бағдарламаларының тартымдылығымен немесе кез келген маркетингтік тәсілдермен мүмкін болады. Бұл тәсілді жүзеге асыратын елдерге Австралия, Ұлыбритания, Жаңа Зеландия және АҚШ кіреді (колледж студенттері үшін).

Австралия мен Жаңа Зеландияда бұл тәсіл үкіметтің қолдауына ие және білім беруді экспортқа шығаруға бағытталған. 2000 ж. Шетелдік студенттерге білім беру қызметі туралы заң (ESOS) және 2007 ж. Білім беру мен оқытудың провайдерлері, шетелдік студенттерге білім беру мен оқытудың ұлттық келісілген гранттары бойынша тіркеуді және шетелдік студенттерді тіркеудің ұлттық тәжірибе кодексі [10]. Бұл елдерде бастапқыда дамып келе жатқан интеграциялық процестер үшінші елдерге көмек ретінде біртіндеп білім беру саудасына айналды. Бұл елдердің университеттері Сингапур, Малайзия, Вьетнам, Оңтүстік Африка сияқты елдерде салалық кампустар мен франчайзинг операцияларын жүргізді [11].

Төртінші потенциалды басқару тетігі – шетелде ғылыми зерттеулерді ынталандыру және елде шетелдік курстар мен оқу орындарын құру. Бұл негізінен дамушы елдерге қатысты. Егер елде жоғары білімнің барлық қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін жеткілікті ішкі мүм-

кіндіктер болмаса немесе сапаның ұлттық жүйесі болмаса, трансшекаралық білім беру экономика мен жоғары білім беру жүйесі үшін білім беру мен кадрлық әлеует тұрғысынан оның әлеуетін нығайтуға көмектеседі. Бұл жағдайда мақсат сандық және сапалық болып табылады. Саясаты негізінен білім беру қызметтерінің экспортына бағытталған алдыңғы екі механизмнен айырмашылығы – бұл тәсіл жоғары білім импортына бағытталған.

Интеграциялық процестерді басқарудың бұл тетігі негізінен Таяу Шығыс пен Оңтүстік-Шығыс елдерінде, сондай-ақ Солтүстік Азияда – Малайзия, Гонконг пен Қытай, Сингапур, Индонезия, Вьетнам, Дубай, Катар, Абу-Даби және т.б. бұл стратегия белгілі бір бағыттар бойынша өзінің зерттеу қабілетін нығайтады.

Малайзияның 2020 ж. қарай жоғары дамыған ел болуға ұмтылуы – адами капиталға инвестицияны ұлғайтуға ынталандыру болады. Бұл көзқарас түрлі ресми бағдарламалық құжаттарда көрінеді. Алтыншы Малайзия жоспары жеке секторды Малайзия колледждері мен шетелдік университеттер арасындағы серіктестік арқылы жоғары білім қызметтерін ұсынуға шақырады (Малайзияның интернационализация күн тәртібін ілгерілетудегі маңызды бастама) [12]. Малайзия университеттері мен шетелдік университеттер арасында твиннинг бағдарламалары енгізілді – бұл модель тез дамып келе жатқан елде жоғары білімге сұраныстың өсуін пайдаланғысы келетін шетелдік жеткізушілердің қызығушылығын тудырды. Бұл бағдарламалар Малайзияның көптеген университеттеріне сапаны қамтамасыз ету мен оқыту әдістерін жақсартуға мүмкіндік берді.

Малайзияның жоғары білім берудің ұлттық стратегиялық жоспары (NHESP) 2020 елдің аймақтағы және одан тыс жерлердегі білім жетілдіру орталығына айналу мақсатын айқындайды [13]. Алайда, бұл Малайзияны интернационализациялау стратегиясы елді халықаралық студенттер орталығы ретінде орналастыруға тырысады.

Бұл тәсіл Қазақстан үшін өте қолайлы. Халықаралық ынтымақтастық бағдарламалары үшін ең жақсы университеттерді таңдау және отандық университеттердің бәсекеге қабілеттілігін арттыру жеке университеттер арасында табиғи бәсекелестік ортаны құруы мүмкін, мысалы, Жапонияда университеттерге автономия берілген кезде байқалды. Қос дипломды бағдарламаларды әзірлеу мүмкіндігі университеттердің имиджін көтеруге қабілетті жетекші маңызды серіктестерді іздеу қажеттілігіне әкелді. Халықаралық нарыққа шығу мүмкіндігі білім сапасын жақсарту және оны әлемдік стандарттарға жақындату қажеттілігін тудырды. Жоғары білім беру саласындағы үш ірі мемлекеттік бағдарламаны жүзеге асыру нәтижесінде Жапония сапалы білім берудің арқасында әлемдік деңгейдегі жоғары білімнің жетекші және беделді жеткізушілерінің бірі бола алды. Бұл тәжірибе Жапониядан қабылдануы керек, себебі бұл шаралар: университеттерге автономия беру, үздік университеттерге мемлекеттік субсидия беру – университеттердегі интеграциялық процестерді басқарудың тиімділігін арттыруға жағдай жасады, бұл білім сапасын жақсартуға ықпал етті.

Оңтүстік Кореяның университеттердің халықаралық рейтингісін жақсарту мақсатында халықаралық басылымдарды көбейту тәжірибесі («әлемдік стандарт») корей ғалымдарының халықаралық дәйексөздер қорындағы жарияланымдарының өсуіне ықпал етті. Мұнда мемлекет сонымен қатар елдің ғылыми интеграциясының дамуына ықпал еткен жоғары оқу орындарын мемлекеттік реттеудің механизмін қолданды. Ғалымдардың әр санатына қойылатын талаптар нөлдік емес импакт-факторы бар басылымдарға қатысты орталықтандырылған түрде анықталған кезде мұндай механизм Қазақстанда белгілі бір дәрежеде жүзеге асады. Алайда, отандық ғылым салыстырмалы түрде төмен деңгейде, ал нәтижеге ұмтылу үшін көптеген отандық ғалымдар «жыртқыш» басылымдардың көлемін ғана арттырады.

Қазақстанда бүгінде жоғары білімге қажеттілікті қанағаттандыру үшін жеткілікті ішкі мүмкіндіктер жоқ, сондықтан трансшекаралық білім жоғары білім тұрғысынан оның әлеуетін нығайтуға көмектеседі. Бір жағынан, Twinning серіктестік бағдарламасын құру шетелдік жоғары оқу орындарынан ұсыныстар импортының ұлғаюына әкелді, бұл Қазақстанға да тән. Алайда, бірінші кезекте, жетекші университеттерден алыс, бірақ табысын ақылы негізде ұлғайтуды көздейтіндер ғана қол жеткізді. Нәтижесінде интеграциялық үдерістердің дамуы сапаны жақсартуға емес, ұсынылатын күмәнді сапалы білім беру қызметтерінің санын арт-

тыруға бағытталады. Мәселе интеграциялық процестерді басқарудың тиімсіздігінде жатыр, бұл кезде университеттер басшылығы ынтымақтастық үшін серіктестердің нақты таңдауын жүргізуі, әрбір әлеуетті шетелдік серіктестен ғылым мен білім саласындағы артықшылықтарды іздеуі және білім сапасын жақсартуға ұмтылуы қажет. Еуропа елдерінің тәжірибесі бастапқыда білім сапасына бағытталған интеграциялық процестерді басқару, сайып келгенде, табыс көзіне айналғанын анық көрсетеді. Бұл ЖОО басшылығы интеграциялық процестерді басқаруға тиісті назар аударуды тоқтатқанын және бәрін өздігінен жіберетінін куәландырады.

Сонымен қатар, қашықтықтан оқытуды дамыту және бірлескен бағдарламаларды әзірлеу сияқты маңызды аспектілерге тиісті назар аударылмағанын атап өткен жөн.

Осылайша, жоғарыда талқыланғандай, университеттерде жоғары білім интеграциясын ілгерілетудің негізгі элементі – институционалдық саясаттың немесе стратегияның болуы болып табылады. Алайда ХАУ зерттеуінің нәтижелері мұндай саясаттың болуына қатысты әлемнің әр түрлі аймақтарындағы ЖОО арасында айтарлықтай айырмашылықтар бар екенін көрсетеді.

Қазақстанның университеттерінде интеграциялық үдерістерді енгізу тәжірибесі көрсеткендей, қазіргі таңда көптеген университеттер университеттің интеграциялық дамуының елесін жасайды, сонымен бірге бедел мен үлкен кірістерді тарту мүмкіндігін алдыңғы қатарға қояды. Сонымен қатар, кіріс ағынының әсерінен университеттер білім сапасын жоғалтады (көптеген еуропалық университеттер), бұл сайып келгенде университеттің құлдырауына әкеледі және жоғары білімнің маңыздылығына әсер етеді.

Осылайша, әртүрлі елдердің университеттерінде интеграциялық басқару механизмін қолданудың әлемдік тәжірибесін талдау, жалпы алғанда, тиісті қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Жоғары білім берудің барлық деңгейіндегі интеграциялық үдерістердің маңыздылығы жыл сайын артып келеді. Бұған әр түрлі елдердің университеттерінің кең ауқымды қызметі, неғұрлым стратегиялық тәсілдері, жаңа ұлттық стратегиялары мен амбициясы дәлел.

Мұндай процестердің негізгі салдары оқыту мен оқудың сапасын жақсарту, студенттерді жаһанданған әлемде өмір мен еңбекке дайындау болып саналады. Бұл ретте ұлттық деңгейдегі саясат интеграция саласындағы институционалдық механизмнің негізгі сыртқы триггері болып табылады. Алайда, ұлттық стратегиялар әлі жасалмаған кезде де, университеттер интеграциялық процестерді басқарудың өзіндік тетіктерін әзірлеп жатыр. Алайда, ұлттық саясат жасаушылар жалпы көрсеткіштерге негізделген бір мақсатты қолданған кезде, бұл институционалдық стратегиялардың гомогенизациясына әкелуі мүмкін, себебі жоғары оқу орындары өздерінің нұсқауларын дамытудан гөрі ұлттық нұсқауларды ұстануға бейім. Сонымен қатар, индикаторлар қолданылған кезде олар сапалық нәтижелерге емес, сандық көрсеткіштерге назар аударады, бұл оқу, зерттеу және ынтымақтастықтың жоғарылауы тұрғысынан интеграциялық нәтижелерге емес, сандарды көбейтуге институттарға қысым жасайды. Талдау көрсеткендей, көптеген елдерде үкіметтер мен университеттер әлі де автономия мен есептілік арасындағы тепе-теңдікті табуға тырысады, бұл сайып келгенде интеграцияға әсер етеді, себебі ол жоғары білім беруде маңызды бола бастайды. Дәл осындай саясат Қазақстанға тән. Бұл әсіресе Орталық және Шығыс Еуропа мен дамушы елдерде проблемалы.

Ынтымақтастықтан бәсекелестікке ауысу айқын байқалады: дарындылық бәсекесі, халықаралық студенттерді іріктеу, стратегиялық серіктестіктен жоғары жетістікке, рейтинг пен беделге ұмтылу. Еуропада бұл фактор барған сайын айқын бола бастады: демографиялық құлдырау мен ұлттық қаржыландырудың қысқаруы университеттер санының артуының қысқа мерзімді экономикалық пайдаларға ауысуын білдіреді. Еуропадан басқа бұл үрдіс дамушы елдерде одан да айқын байқалады. Студенттерді ұтқырлыққа баулу интеграцияның негізгі аспектісіне айналуға. Нәтижесінде дамушы елдердің шығатын және келген студенттері мен академиктері арасындағы теңгерімсіздік пайда болады, бұл сапа мен беделдің төмендеуіне әкеледі. Бұл арада табыстар мен сәтсіздіктер ұлттық жоғары білім беру жүйесінің күшті және әлсіз жақтарымен байланысты екенін, бұл өз кезегінде әр елдің экономикалық, саяси және әлеуметтік дамуымен байланысты екенін атап өткен жөн.

Қорытындылар мен ұсыныстар

Әлемнің әр түрлі университеттеріндегі интеграциялық процестерді басқару тәжірибесі мемлекет университеттер арасындағы бәсекелестікке әр түрлі ынталандыру мен жағдай жасай отырып, халықаралық деңгейдегі университеттердің интеграциясын дамытуға белсенді түрде қатысатынын айқын көрсетеді. Қолайлы жағдайлар мен мүмкіндіктің болуы, мысалы, университеттің дамуы үшін гранттар алу университеттерді тиімді басқаруға алғышарттар жасайды. Жаһандану үдерістері бір жолмен барлық университеттерді интеграциялық үдерістермен камтиды. Бұл жағдайда университеттердің міндеті – бұл интеграциялық процестерді тиімді басқару және оларды сапалы білімге бағыттау.

Осылайша, жоғарыда аталғандардың барлығы, оның ішінде университеттердегі интеграциялық процестерді басқару тетіктерін қолдану бойынша әлемдік тәжірибені талдау, Қазақстан Республикасындағы осы факторлардың даму жағдайын бағалауды, әр түрлі жағдайларға салыстырмалы талдау жүргізуді қажет етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Mitchell Nic. Shorter periods abroad could widen student mobility. URL: <https://www.university-worldnews.com> 30.12.2018.
- 2 New sources of cross-border HE are emerging. www.universityworldnews.com 08.08.2017.
- 3 PHBS UK Programs. URL: <http://english.phbs.pku.edu.cn> 30.12.2018.
- 4 Mumbai University hunt for site for a campus in US. URL: <https://timesofindia.indiatimes.com> 30.12.2018.
- 5 Интернационализация высшего образования в странах ОЭСР. ЦЕНТР ОЭСР – ВШЭ. URL: <http://bit.ly> 06.10.2017.
- 6 Internationalization of University Education in Japan // Produced by the Science/ AAAS Custom Publishing Office. 2015. URL: <http://www.sciencemag.org> 08.10.2017.
- 7 JASSO (n.d.). TOBITATE! Study Abroad Japan. URL: <https://tobitate.jasso.go.jp> 11.10.2017.
- 8 Mergner J. Internationalization Strategies in South Korean Higher Education. 2011. URL: <http://essay.utwente.nl> 11.10.2017.
- 9 Konopyanova G., Baikenov Zh., Mambetkazyev K., Brauweiler H.-Ch. World integration tendencies in the higher education sphere // Вестник КарГУ. 2018. No. 3. P. 139–144.
- 10 Краснова Г.А. Интернационализация образования в России и мире // Аккредитация в образовании. – 2016. – № 92. – С. 68–70.
- 11 Зарубежные и российские организации международного сотрудничества и мобильности в области высшего образования. URL: <http://www.rciabc.vsu.ru> 12.01.2018.
- 12 Strategy for the Internationalization of Higher Education Institutions in Finland 2009–2015. URL: <http://planipolis.iiep.unesco.org> 30.12.2018.
- 13 Academy of Finland. Finland's Strategy and Roadmap for Research Infrastructures 2014–2020. URL: <https://www.aka.fi> 30.12.2018.

REFERENCES

- 1 Mitchell Nic. Shorter periods abroad could widen student mobility. URL: <https://www.university-worldnews.com> 30.12.2018.
- 2 New sources of cross-border HE are emerging. www.universityworldnews.com 08.08.2017.
- 3 PHBS UK Programs. URL: <http://english.phbs.pku.edu.cn> 30.12.2018.
- 4 Mumbai University hunt for site for a campus in US. URL: <https://timesofindia.indiatimes.com> 30.12.2018.
- 5 Internacionalizacija vysshego obrazovanija v stranah OJeSR. CENTR OJeSR – VShJe. URL: <http://bit.ly> 06.10.2017.
- 6 Internationalization of University Education in Japan // Produced by the Science/ AAAS Custom Publishing Office. 2015. URL: <http://www.sciencemag.org> 08.10.2017.
- 7 JASSO (n.d.). TOBITATE! Study Abroad Japan. URL: <https://tobitate.jasso.go.jp> 11.10.2017.

8 Mergner J. Internationalization Strategies in South Korean Higher Education. 2011. URL: <http://essay.utwente.nl> 11.10.2017.

9 Konopyanova G., Baikenov Zh., Mambetkazyev K., Brauweiler H.-Ch. (2018) World integration tendencies in the higher education sphere // Vestnik KarGU. No. 3. P. 139–144.

10 Krasnova G.A. (2016) Internacionalizacija obrazovanija v Rossii i mire // Akkreditacija v obrazovanii. No. 92. P. 68–70.

11 Zarubezhnye i rossijskie organizacii mezhdunarodnogo sotrudnichestva i mobil'nosti v oblasti vysshego obrazovanija. URL: <http://www.rciabc.vsu.ru> 12.01.2018.

12 Strategy for the Internationalization of Higher Education Institutions in Finland 2009–2015. URL: <http://planipolis.iiep.unesco.org> 30.12.2018.

13 Academy of Finland. Finland's Strategy and Roadmap for Research Infrastructures 2014–2020. URL: <https://www.aka.fi> 30.12.2018.

Ж.С. ДЮСЕМБИНОВА,*¹

докторант.

*e-mail: sajpitin@mail.ru

Л.З. ПАРИМБЕКОВА,²

к.э.н., и.о. доцента.

e-mail: lyazzat-p@mail.ru

Б.Т. БЕЙСЕНГАЛИЕВ,³

д.э.н., профессор.

e-mail: beisengaliev@mail.ru

ЛИ ЧОН КУ,⁴

к.э.н., доцент.

e-mail: tchonli@yahoo.com

¹Казахский гуманитарно-юридический инновационный университет, Казахстан, г. Семей

²Университет имени Шакарима, Казахстан, г. Семей

³Казахстанский университет экономики, финансов и международной торговли, Казахстан, г. Нур-Султан

⁴Гродненский государственный университет имени Янки Купалы, Беларусь, г. Гродно

МИРОВАЯ ПРАКТИКА ПРИМЕНЕНИЯ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕМ СУБЪЕКТОВ РЫНКА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ

Аннотация

Данная статья посвящена вопросам зарубежной практики применения методов и инструментов стратегического управления при взаимодействии субъектов образовательных услуг на рынке. На сегодняшний день при условиях развития высшего и послевузовского образования основное внимание концентрируется на процессах интеграции образования и бизнеса. Данный процесс получил развитие вместе с развитием в системе высшего образования таких терминов, как «интеграция», «интернационализация», «глобализация», которые становятся синонимами, а не противоречащими друг другу терминами, принимаемыми в сфере высшего образования. При развитии глобализации и интернационализации высшего образования повышается значимость процесса исполнения, методов и мер по внедрению преобразований, которые способствуют развитию деятельности высшего учебного заведения как качественного и эффективного института образования и науки. Объектом пристального и тщательного исследования является организационно-экономический механизм, который способствует повышению качества обучения. Интеграционные процессы являются предпосылками развития конкурентной среды среди высших учебных заведений, тем самым позволяя рассмотреть организационно-экономический механизм управления образовательными учреждениями в качестве бизнес-процесса, при этом необходимо учитывать специфические особенности, которые характерны только высшему учебному заведению как субъекту образовательной услуги.

Ключевые слова: образовательное пространство, университет, международная мобильность, инновационный университет, студент, студенческая мобильность, высшее образование.

ZH.S. DYUSEMBINOVA,*¹

PhD.

*e-mail: sajpitin@mail.ru

L.Z. PARIMBEKOVA,²

c.e.s., acting associate professor.

e-mail: lyazzat-p@mail.ru

B.T. BEYSENGALIEV,³

d.e.s., professor.

e-mail: beisengaliev@mail.ru

TCHON LI KU,⁴

c.e.s., associate professor.

e-mail: tchonli@yahoo.com

¹Kazakh Humanitarian and Legal

Innovative University, Kazakhstan, Semey

²Shakarim University, Kazakhstan, Semey

³Kazakh University of Economics,

Finance and International Trade, Kazakhstan, Nur-Sultan

⁴Yanka Kupala Grodno State University, Belarus Grodno

WORLD PRACTICE OF APPLYING STRATEGIC MANAGEMENT IN COOPERATION WITH MARKET SUBJECTS OF EDUCATIONAL SERVICES

Abstract

This article is devoted to the issues of foreign practice of applying methods and tools of strategic management in the interaction of subjects of educational services on the market. Today, given the development of higher and postgraduate education, the main focus is on the integration of education and business. This process was developed along with the development in the higher education system of such terms as “integration”, “internationalization”, “globalization”, which are becoming synonyms and not contradictory terms adopted in the field of higher education. With the development of globalization and internationalization of higher education, the importance of the implementation process, methods and measures for the implementation of transformations that contribute to the development of the detail of a higher education institution as a high-quality and effective institution of education and science increases. The object of close and thorough research is the organizational and economic mechanism that contributes to improving the quality of education. Integration processes are prerequisites for the development of a competitive environment among higher educational institutions, thereby allowing us to consider the organizational and economic mechanism of managing educational institutions as a business process, while it is necessary to take into account the specific features that are characteristic only of a higher educational institution as a subject of educational services.

Key words: educational space, university, international mobility, innovative university, student, student mobility, high education.